

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Europos ir europietiškumo ženklai viešojoje erdvėje

2013-12-09

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: Europa

AUTORIUS: Rimvydas Valatka

DATA: 2013-12

Kažkada labai seniai, tai galėjo būti 1991-ųjų vasaros pradžioje, kai Lietuva jau buvo paskelbusi apie Nepriklausomybės atkūrimą, bet Sovietų imperija ją iš inercijos dar laikė savo gniaužtuose, keli Atkuriamojo Seimo – Aukščiausiosios Tarybos deputatai iš vokiečių malonės (savų markių, jei ir būtų turėję, tokiam brangiam, kaip tada atrodė, alui, nebūtų leidę) atsidūrė garsiojoje Miuncheno aludėje. Į visas puses laksto padavėjai, skimbčioja litriniai bokalai su „Lüwenbrau“, tvyro šimtų gerklių keliamas gaudesys, o virš to klegesio – dar ir visa didžioji istorija.

„Taip“ su šauktuku

Legenda pasakoja, kad vienas tų deputatų, prieš pakeldamas bokalą, paklausęs kito – abu jie buvo garsūs Sąjūdžio laikų ekonomistai – ar taip įsivaizduoji Lietuvos Nepri gulmybę? Paklaustasis – jis buvo tikras žemaitis – apmetė šimtais balsų klegančią, atsipalaidavusią, nėmaž nepiktą margą geriančiųjų aljansą ir daug negalvodamas rimtai linktelėjo galva: „Je“. Išvertus į lietuvių kalbą, tai būtų „taip“ su šauktuku.

Todėl jei reikia visiems aiškiai suprantamo europietiškumo simbolio, galima būtų pasakyti ir taip: tą ženklą greičiausiai gali išvysti Vilniuje iš penktadienio į šeštadienį arba iš šeštadienio į sekmadienį. Eidamas nuo Vilniaus ir Islandijos gatvių ir kirsdamas Vokiečių – iki pat *In vino* vyninės ir *California* baro beveik šalia Aušros vartų.

Palyginti su ta Miuncheno didybe, radikaliai skiriasi Vilniaus vyninių, barų ir aludžių dydžiai, bet matai tą pačią publiką kaip tada, prieš daugelį metų, kai kasdienė fiesta Vilniuje buvo nepasiduodanti net lakiausiai vaizduotei: jauną, atsipalaidavusią, šį bei tą per praėjusią darbo savaitę nuveikusią, ir štai dabar lengvai reflektuojančią darbinį ir kitokį gyvenimą su draugais ar naujais pažįstamais.

Iš visos Europos. Toje pat salėje įprastą savaitgalio vakarą į bendrą klegesį jungiasi italai, kirkinantys gražuoles lietuves, vokiečiai, anglai, airiai, lenkai. Bernvakarių ir ES milijonus teisėtai plaunančių konferencijų dalyviai. Svieto perėjūnai ir verslininkai,

krepšininkai ir futbolininkai. Emigrantai ir reemigrantai, baltieji ir juodaodžiai.

Perkurk Maironio *Čičinską* vietoj Leibos Šepečio ir kitų personažų įrašydamas juos, ir skambės taip, tarsi Maironis pats būtų surinkęs naujuosius mūsų viešosios erdvės ženklus.

Dingę žodžiai, atsiradę žmonės

Kaip labai grakščiai viename savo esė keleri metai iki Europos yra parašęs Gintaras Beresnevičius, „kai kurie žodžiai aiškiai išnykę, pasikeitę, atsiradę nauji, kai kurie tariami pakitusia intonacija, tarkime, „Europa“, „Vakarai“, – vietoje pamaldaus žavėjimosi tiesioginio kontakto pėdsakais, geresnio ar prastesnio, čia nesvetimas ir susižavėjimas, ir nusivylimas, kiekvienas tuos „Vakarus“ taria kitaip, o ir vakariečiai kažkaip nepastebimai išsikūrė tarp mūsų, niekas nesistebi danu, airiu ar amerikiečiu, visiškai ramiai gyvenančiais šalia“ („Dingę žodžiai ir ES“).

Airės Ann bistro senamiestyje, Australijos italo Antonio restoranas Vilniaus gatvėje, prancūzo kepyklėlė Užupyje, Arūno Oželio virėjas iš Barselonos seniai nebėra tik Vilniaus ženklas. Pasvalyje, kur kažkam šovė į galvą įkurti visai neprastai LKL žaidžiantį krepšinio klubą su neužmušamu pavadinimu *Pieno žvaigždės*, aukštų juodaodžių vyrų kašės sezono metu čia suplaukia tiek, kiek per sovietinį penkmetį jų gyvai nepamatydavo visa Lietuva kartu sudėjus. Tas pats vaizdas – Pakruojuje ar Tauragėje, kur dominuoja futbolas, Kėdainiuose, Palangoje ir net kokiame Radviliškyje.

„Ė, žmogau, jie čia nekreipia į mane jokio dėmesio, kai vakare užeinu į *Maxima* nusipirkti duonos“, – duodamas interviu aiškina Mažeikių legionierius, atkakęs kažkur iš Teksaso ir žaidžiantis antrojeje Lietuvos krepšinio lygoje. Dabar tai jau turbūt istorija: pirmasis krepšinio legionierius Lietuvoje buvo Kanados lietuvis, 208 cm centras Jonas Karpis, 1989 m. rudenį atvykęs žaisti už Vilniaus „Statybą“ paskutiniajame mums Sovietų imperijos čempionate.

Fantastišką algą – apie 40 tūkst. dolerių – jam tuomet iš savo kišenės mokėjo pirmoji NBA žvaigždė iš Lietuvos Šarūnas Marčiulionis. Abiem jiems kitąmet sukaks po penkiasdešimt. O tokią algą, kaip Karpio, dabar gauna kone kas antras bent kiek dažniau į aikštelę išbėgantis LKL žaidėjas.

Tada, prieš beveik ketvirtį amžiaus Miunchene, atrodė, kad tas klegesys Vilniuje yra nei ekonomiškai, nei netgi techniškai niekaip neįmanomas. Kosmosas. O jei kas dar būtų tada didžiojoje Miuncheno aludėje Atkuriamojo Seimo deputatams išpranašavęs, kad po 22 metų jie prisimins tą vokišką alų kaip labai pigų – palyginti su tuo, kurį dabar, jau visiškai pražilę ar nuplikę, – visų pamiršti ir dėl to seniokiškai dar labiau susireikšminę, – kartais kur nors susibėgę išgeria Vilniuje.

Vartotojiškos Kalėdos, kairieji intelektualai

Neatsiejamas europietiško ženklo yra ir Kalėdos, kurios Lietuvos miestuose jau seniai prasideda likus geram mėnesiui iki Kūčių vakaro. Su visais europiniais vartotojiškais *pribambasais*, lenkiančia prie žemės kalėdine prekyba ir kalėdiniais miesteliais, pagaliau nedrąsiai įžengusiais jau ir į Vilniaus arkikatedros aikštę. Su tais

pačiais priedais, kuriuos teisingai, bet ir be anksčiau būdingos rūstybės papeikia mūsų katalikų ir protestantų vyskupai ir kur kas aršiau puola europietišku papročiu taip greitai sukairėję mūsų intelektualai.

Tada, Miunchene, idealistiškai atrodė, kad paskutiniai kairieji intelektualai Anapilin išeis kartu su tais, kurie karštą blokadinę 1990-ųjų vasarą pasirašė LAF pareiškimą (kas dabar beatmena tą daug triukšmo sukėlusį Lietuvos ateities forumo sąrašą?). Nepasibaigė. Daugelis buvusių ar netgi tebesančių dešiniųjų partijų rėmėjų Karlą Marxą jau seniai pasiėmė sau už vadovą.

Ir tai taip pat – kad ir kaip tai sunku yra priimti protu – yra pats tikriausias europietiško ženklo mūsų viešojoje erdvėje. Ženklas, kuris, kaip kadaise komunizmo šmėkla, iš kurios šaipėmės istorijos fakultetų koridoriuose, tik dauginsis ir pūsis į visus proto pašalius. Arba kitas iš neginčijamų europietiško ženklo – politinis korektiškumas, kuris jau seniai atlieka pačios tikriausios cenzūros vaidmenį. Ypač žiniasklaidoje. Kartais net tokios cenzūros, kurios skonį patyrėme okupacijos metais.

Grįžtant prie vartotojiškų kalėdinių priedų, kurie istoriškai lyg ir nelimpa – bent iš pirmo žvilgsnio – prie mūsų Išganytojo gimimo nakties, tai vis tiek turi sau pripažinti, kad be jų šiandien apie europietišumą ir jo ženklus Lietuvos viešojoje erdvėje vis tiek vargu ar galėtume kalbėti taip, kad išliktume sąžiningi bent jau patys prieš save.

Kad ir ką kas sakytų, mėnesiu anksčiau prasidedančios ne tokios ar ne tiek krikščioniškos Kalėdos – su gražiomis miestų eglėmis, Kalėdų seneliais, kalėdine prekyba, nuoširdžiomis ir nelabai kalėdinėmis labdaros akcijomis, vis tiek yra tūkstančius kartų gražesnės nei tos katakombinės – su tuščiomis parduotuvėmis nykiuose pilkuose miestuose ir darbine juoda kalendoriaus spalva pažymėta Kalėdų diena iki Nepriklausomybės atgavimo.

Iš atminties podėlių – dar vienas vaizdas su vokišku, o jei visiškai tiksliai, tai austrišku atspalviu. 1988-ųjų rudenį, būdamas jaunas redaktorius, pagyvenusiam – kaip tuo metu atrodė – Austrijos dienraščio *Die Presse* vyr. redaktoriui su užsidegimu pasakoju, kaip čia mes vaduojamės iš stalinizmo, susigražiname tremties ir sovietinių konclagerių atmintį, kaip akyse laisvėja žmonės ir kaip jau greitai laiku atsiimsime tai, ką iš mūsų Maskva pagrobė 1940-ųjų vasarą.

„Kaip jūs įdomiai gyvenate, – su neslepiančiu pavydu replikuoja, regis, tuomet didžiausio austrų dienraščio vyr. redaktorius. – O mums Austrijoje svarbiausias klausimas liko tik toks: pirkti naują *Audi* ar *Mercedes*“.

Kaip tokiais atvejais dažnai nutinka, įvyksta mažas nušvitimas: „Kad ir ką mes dabar aiškintume, to, ką dabar darome Lietuvoje, kildami už laisvę, tikslas ir yra tai, kad ir mums liktų tik tas vienas klausimas, kuris jaudina jus, austrus“.

Greitas atšalimas nuo Sąjūdžio laikų idealizmo parodė, kad šia prasme europiečiais norėjome tapti keliskart greičiau nei jais tapo austrai, vokiečiai ar prancūzai. Per pora metų, na, gerai, per tuos 23-ejus tai jau tikrai privalėjome tapti tokie pat turtingi kaip jie, ir jokių diskusijų. Duokite man tokią pat algą kaip Londone! Arba kas man ir kam man ta Lietuva?

Žinoma, daug mokytojų mūsų žmonių, per pastarąjį dvidešimtmetį išmokusių kalbėti ir rašyti kitaip, nei sovietų okupacijos metais, bet vis tiek įsitikinusių, kad viską, ką jie sako ir rašo, daro taip pat teisingai, tokį nušvitimą kalbantis su austrų redaktoriumi gali čia pat labai lengvai sumalti į miltus. Tai iš tiesų nėra sunku – rasti saują teisingų sakinių apie žmogaus gyvenimo prasmę, tikrąsias europiečių vertybes, kurias baigia palaidoti klastingasis Dievas ir krikščionybę pamiršęs Briuselis.

Ginčytis? Galima. Tik supranti, kad tai bus ginčas ir su pačiu savimi. Krikščioniškumo matmuo nėra bevertis ir antraeilis, jis esminis, kaip sako Remi Brague. Bet norint, kad Europa liktų savimi, ji turi likti arba vėl tapti vieta, kurioje pripažįstamas intymus žmogaus ryšys su Dievu, sandora, nusileidžianti iki kūniškiausių žmonijos matmenų ir turinti likti nepaliaujamos pagarbos objektu, skamba žodžiai iš tos pačios Brague'o *Ekscentriškosios Europos tapatybės*.

Nesileisdamas į sunkius ginčus su savimi, nusileidžiu iki modernių privačių namų kvartalų abipus kelio važiuojant iš Klaipėdos į Palangą ar iš Vilniaus važiuojant Maišiagalos link. Nes tie dailūs namukai irgi yra pats tikriausias ir nekvestionuojamas europietiško ženklo. Išliksiantis dar ilgai po to, jei, tarkim, neduok, Dieve, Europą šioje erdvėje dar kartą kas nors pabandytų ištrinti kokios Eurazijos naudai.

Kaip ir Vilniaus dangoraižiai Šnipiškėse – kad ir kaip tai nepatiktų nervingiems pilietininkams, nenorintiems net įsivaizduoti Vilniaus be jų pilietinio aktyvumo valia žiurkynais pavirtusių sovietinių Sporto rūmų ar dar sovietiškesnio *Lietuvos* kino teatro ir – tas jau sunkiai telpa į Sąjūdžio laikų suformuoto lietuvių liberalo europietiško sampratą – be raudonarmiečių, kolchozninkų, darbininkų ir dar kažkokios ten skulptūros ant senojo LDK tilto Vilniuje.

Grūdai, lotynų kalba ir šiferis

Pernai Lietuvą ištiko rekordinis per visą istoriją grūdų derlius. Net vokiečius stebina Lietuvos žemių derlingumas – po 80 centnerių iš hektaro. Moderniausi grūdų ūkiai – su visais būtiniais tokiam ūkiui naujais pastatais kaip iš prezentacijos. Kas gali būti gražiau žemės ūkio kraštui? Kurio žemės ūkio ministras Jonas Aleksa prieš pat sovietų invaziją ir okupaciją stovėdamas javų lauke kažkur prie Jurbarko pasakęs tokius pranašiškaus turėjusius tapti žodžius: dar metai kiti ir derliais pasivysime Daniją.

Nepavijome. Neleido. Dabar – kaip ir. Nors, žinoma, galime čia pat bėdavotis, kad netoli tenuėjome nuo Žygimanto Augusto laikų: ir tada, ir dabar į Vakarus plukdomė grūdus. Ir tada iš jų kilo, ir dabar kyla nauji gražūs namai, net rūmai. O jei taip toliau – plentų į Lietuvos gylį? Kiek sveikatai pavojingų šiferio stogų ir kaimo tupyklų visai neeuropietiškaus reprezentuoja ir dar ilgai reprezentuos Lietuvą? Kiek kaimo kiuženų ir baigiančių iš vidaus supelyti kolchozinio kaimo namų iš pilkų silikatinių plytų – šalia vieno kito supermodernaus grūdų ūkio? Tušti laukai ir lūšnos – lyg nudaužtas europietiškas ženklas greitekelyje.

Bet tai gal jau kita tema. Gal trečią kartą grįždamas prie vartotojiškų paralelių ir tenorėdamas išlaikyti šiokią tokią pusiausvyrą pasiremsiu istoriko Bernardo Gailiaus pasakytu tikrai ne iš kelmo spirtu pasažu, kad šiandien Europa tiesiog privalo gyventi gerai, nes tokia yra jos vos ne geopolitinė užduotis – visoms gentims aplinkui liudyti

gerovės valstybę.

Todėl europietiško ženklo neabejotinai yra ir šešios didžiulės krepšinio arenos didžiausiuose Lietuvos miestuose – nors tiek ir tokio dydžio besitraukiančiai akyse Lietuvai gal ir nereikėjo. Ir tiek pat, o gal net daugiau mažesnių miestų bei miestelių krepšinio salių. Ir kaip grybai po lietaus dygstančių sūrių, alyvuogių aliejaus bei visokiausių delikatesų parduotuvėlių skaičius, taip pat bandelių bei duonos kepyklėlių ir vyninių neregėta plėtra sostinėje, ir ne tik joje.

Jei tai kai kam atrodo nerimta, per mažai gilų, ką gi. Romėnams civilizacija (Europa) baigdavosi ten, kur neauga vynuogės. Bet kuriuo atveju neišvengti klausimo, kas yra Europa, kurios pasireiškimo ženklus turi užfiksuoti mūsų viešojoje erdvėje. Be istorijos neišsiversti.

Taigi burbant Žemaitijos imperijos ar iškilio lietuvių pagonių kultūros aktyviesiems architektams atgaline data, privalome kartoti ir kartoti, jog Europos istorija yra ne kas kita kaip tik krikščionybės istorija. Be krikščionybės nėra Europos. Be krikščioniškumo ženklo nėra europietiško ženklo. Atsiradusi kaip Azijos žmonių kultas, krikščionybė tamsiaisiais amžiais tapo imperine Romos ideologija ir galiausiai, kaip rašė Gerard'as Delanty, „įteisintu viduramžių krikščionijos mitu, parankiu vokiečių reichu“. Tam pačiam, per susidūrimą su kurio forpostais ir mes, lietuviai, galiausiai tapome ar bent jau įgijome galimybę kabintis į teisę vadintis europiečiais.

Kai prieš keletą mėnesių Varšuvoje lenkų kino ir teatro režisieriaus Krzysztofo Zanussi paklausiau, kur baigiasi Europa, jis atsakė labai paprastai: „Ten, kur Viduramžiais baigėsi lotynų kalba, ten baigiasi ir Europa – Suomija ir Estija dar yra Europa, o toliau jau nebe“.

Nors lotynų kalba šiandien baigiasi už Vatikano sienų ir net Lietuvos bažnyčiose ji vyskupams nebėra priimtina, tik keli kunigai ir būrelis sekėjų nepaliauja aiškinti, jog Vatikano II Susirinkimo nutarimai ir lotynų išgijimas iš bažnyčių buvusi klaida, romėniškumas arba lotyniškumas bus skiriamasis Europos ženklas tol, kol tik Europa bus.

Apkalta, Garliava, tautininkiškumas

Žinoma, kad pirmiausia tai pasakytina apie teisę. Ta prasme prezidento Rolando Pakso apkalta buvo aukščiausias romėniškumo arba lotyniškumo, taigi ir europietiško pasireiškimo ženklas Lietuvoje. Bet tai buvo jau lygiai prieš dešimt metų. Apkalta netapo atsparos tašku šokant aukštyn. Pažangą lydėjo regresas. Prieš metus į Seimą buvo išrinkta Neringa Venckienė ir jos drąsulių septynetukas gali būti žemiausias Lietuvos lotyniškumo taškas, kurį dar labiau paryškino atviras prezidentės Dalios Grybauskaitės flirtas su įstatymus atvirai niekinusia Kauno teisėja.

Visiškas dekadansas – europietiško nuopuolio ženklas Lietuvoje? Galima pasakyti ir taip. Bet tai nebus vienintelis iš taisyklės iššokantis išimties atvejis. Teisiamųjų suole sėdinti visa valdančioji Darbo partija su vadais ir jų klapčiukais – dar vienas nuopuolio ženklas.

Politinės minties stagnacija ir besitęsiantis nuosmukis Lietuvoje yra įgavęs

gąsdinančias formas ir tempus. Nepaisant Sąjūdžio, bėgimo Europos link, štai jau dešimtmečio buvimo ES, Lietuva kaip laikė, taip tebelaiko save auka. Kur reikia ir dar labiau kur nereikia aidi pareiškimai, kokie mes silpnučiai, kaip mus visi skriaudė ir tebeskriaudžia, kiek mums blogo padarė žydai, lenkai, o vis dažniau ir amerikona bei, žinoma, Briuselis, todėl privalome ginti savo tautiškumą. Kas be ko – visais leistiniais ir neleistiniais būdais.

Jaučiamės antraeiliais, taigi esame nebrandūs, o tai su europietiškumu neturi nieko bendra. Iš to nebrandumo kyla visokiausių keistenybių. Nors Tautininkų partija pagal apklausas yra toli už kablelio po nulio, jų ideologija yra nuoširdžiai persisėmę ir konservatoriai, ir socialdemokratai, ir bet kuri kita valdžios partija, galinti metų metus visu rimtumu ir iš paskutiniųjų jėgų kautis su įsivaizduojamu w baubu kelių mūsų piliečių lenkų pavardėse.

Lietuvos politikai, valdininkai ir diplomatai sugeba tiksliai, pagal vokišką šabloną atkartoti tai, ko reikia pirmininkaujant Europai, o gal net padaryti tai geriau už pačius vokiečius, tačiau kai prieiname prie laisvosios dailiojo politinio čiuožimo programos, taigi prie kūrybos, kaip ir ką reformuoti, kur vesti Lietuvą, prasideda patys tikriausi marazmai.

Jau vien mūsų politiniai personažai ko verti – Petras Gražulis, Viktoras Uspaskichas, Loreta Graužinienė ir Vitalija Vonžutaitė, Bronius Bradauskas, Aurelija Stancikienė, Naglis Puteikis, ką jau kalbėti apie seniai nežinia kur esančią, bet vis dar Seimo narę tebesančią Neringą Venckienę. Šie personažai netelpa ne tik į europinį formatą. Niekur – išskyrus Seimą ir dažną lietuvių sielą – jie netelpa.

Daug kam gali pasirodyti, jog dėmesio yra nevertas faktas, kad štai jau penkerius metus Lietuvoje nevyksta aukščiausio lygio valstybiniai priėmimai, kurių metu susitiktų politikos, verslo ir kultūros pasauliai, tačiau ką šis faktas sako? Tai, kad vis dar nesame atviri. Nesame laisvi. Tai, kad primityvus parodomasis asketizmas, dažnai tik padedantis pridengti fariziejišką bendro gero gviešimąsi, daugeliui žmonių Lietuvoje tebėra kur kas arčiau kūno nei tikrasis politinis kuklumas, kylantis iš išmintingo „kas Dievo – Dievui, kas ciesoriaus – ciesoriui“.

Tautinės lytys, europiniai drabužiai

Žinoma, ne per vieną dieną Roma statėsi. Ne per vieną. Bet ji statėsi, kilo. Taip ir europinė Lietuva. Kur ateities archeologai galės ieškoti jos europietiško auklėjimo pamatų, anot prancūzų vilniečio rašytojo Romaino Gary?

Lietuvos istorikų, pirmiausia medievistų, tekstuose tikrai ras. Edvardo Gudavičiaus, Alfredo Bumblauskos, Rimvydo Petrausko, Dariaus Barono, Alvydo Nikžentaičio, Nerijaus Šepečio, Genutės Kirkienės, Raimondos Ragauskienės, Dariaus Staliūno, Egidijaus Aleksandravičiaus, Šarūno Liekio tekstai ir knygos, gebėjimas diskutuoti su lenkų ir vokiečių istorikais. Be aukos nuoskaudos. Toje pačioje tonacijoje. Tai patys tikriausi europietiško ženklo mūsų viešojoje erdvėje. Kaip ir Kristinos Sabaliauskaitės istoriniai romanai ir apysakos. Filosofų Vytauto Ališausko ir Alvydo Jokubaičio tekstai ir knygos. Eimunto Nekrošiaus ir Oskaro Koršunovo spektakliai. Broniaus Burgio KTU gimnazija. Vilniaus licėjus.

Europietiškas kito per amžius. Tebesikeičia. Mūsų akyse keičiasi – į gera ir nelabai. Kas nesikeičia? Kas neturėtų keistis – kokio pasikeitimo nenorėtume?

„Turime išmokti dirbti. Stovime prieš amatų mokyklos duris, virš kurių parašyta: Europos Sąjunga. Griežta tai mokykla“, – dar prieš Lietuvai tampa ES nare yra pasakęs profesorius Gudavičius. Imant individualiai, daugybė lietuvių jau seniai išsprendė europinę lygtį – išmoko dirbti europietišškai. Ar Lietuva kaip tauta išmoko? Ar europietiškas darbas tapo mūsų savasties ženklu?

Sunkus klausimas, nes ką šiandien reiškia dirbti europietišškai? Dirbti vokiškai – taip, kaip vokiečiai? Vienam gali atrodyti, kad dirbti europietišškai, tai dirbti vokiškai, o kitam gal bus graikiškai ar kaip Sicilijoje ir Korsikoje. Todėl kai kam europietiškumo ženklu tapo saugoti pelkę. Ir bandyti už tai nugvelbti iš Europos fondų 2 mln. Lt.

Europietiškas darbas reiškia ir gauti pinigus už tai, kad nedirbi – neri žemės, nešeri ir nemelži karvių, neaugini kiaulių ir dar žaliai europietišškai kovoji su danų kiaulidėmis. Kvapas, matot, mums, kaimiečiams iki kaulų smegenų jau taip nepatinka, kad kas antrą suvalgomą kiaulę importuojame.

Tai – tokie pat stiprūs europietiškumo ženklai. Norėtum pridėti – su minusu. Ypač kai palygini, kad Danija kasmet išaugina 25 mln. kiaulių, o Lietuva – vos 0,7 milijono, ir tas skaičius vis mažėja, o paskutinė karvė Lietuvoje bus papjauta maždaug tuo metu, kai Lietuvą turėtų ištikti konservatorių lyderio Andriaus Kubiliaus iš svajoklių lubų sukurta dailaus gyvenimo vizija – apie 2030 metus.

„Praėjo 20 metų kūrybinio darbo ir taip pat nuolatinės kovos su rytišku tautos pobūdžiu ir su tuo, kas jame buvo likę iš nelaisvės amžiaus. Lietuvių tauta žymiai prisiartinio prie Vakarų Europos kultūringų tautų tipo, netapdama tačiau tikrai vakariška. Jos padėtis tarp Rytų ir Vakarų Europos ir priešingos įtakos, išgyventos jos istorijoje ir iki šiolei nenustojusios ją šiaip ar taip veikti, predeterminuoja ją būti pereinamojo tipo tauta, palinkusia į sientetinę kultūrą. Šiuo metu ji jau yra pasisavinusi europietiškąją civilizaciją ir apvilksusi ją tautinėmis savo lytimis“, – 1937 m. rašo Stasys Šalkauskis („Lietuviai – istorinių paradoksų tauta“).

Tarsi šiandien rašyta? Turbūt galėtume pasakyti ir taip. Amžinai neužbaigtas ženklas.